

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

นนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงของเมืองอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานครที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรสูง ประกอบกับความหนาแน่นและแออัดของกรุงเทพมหานคร จึงมีการย้ายที่ทำการของส่วนราชการระดับกระทรวงมาอยู่ เช่น กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น ทำให้มีผู้เลือกจังหวัดนนทบุรีเป็นที่พักอาศัยจำนวนมาก นอกจากนี้ นนทบุรียังเป็นที่ตั้งของศูนย์แสดงสินค้าระดับชาติ คือ อิมแพคเมืองทองธานี และมีความพร้อมด้านโครงข่ายบริการขั้นพื้นฐาน (Infrastructure) และมีโครงข่ายการคมนาคมครบวงจรที่สามารถเชื่อมโยงปริมาณพลและภูมิภาค ทำให้นนทบุรีเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

สำหรับพื้นฐานการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนซึ่งจะมีรายได้จากการประกอบอาชีพทำการเกษตร/เพาะเลี้ยง อยู่ในระดับที่สูง เนื่องจากพื้นที่ของจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีสภาพพื้นที่และแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์จึงทำให้ประชากรของจังหวัดประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก อันได้แก่ การทำนาข้าว การเพาะปลูก มะพร้าว มะม่วง มังคุดและผลไม้ ปัจจุบันพื้นที่ดินที่ใช้เพื่อการเกษตรของจังหวัดนนทบุรี มีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องจากได้รับอิทธิพลความเจริญของกรุงเทพมหานครขยายไปสู่จังหวัดนนทบุรีทำให้พื้นที่ของจังหวัดนนทบุรีมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ทำการเกษตรกรรม เป็นพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยและธุรกิจการค้ามากขึ้น อย่างไรก็ตามข้าวยังคงเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีพื้นที่การเพาะปลูกและปริมาณผลผลิตมากที่สุด โดยข้าวนาปีมีพื้นที่ปลูก 124,480 ไร่ ผลผลิตรวม 87,740 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 802 กิโลกรัม/ไร่ ข้าวนาปรัง มีพื้นที่ปลูก 117,989 ไร่ ผลผลิตรวม 161,729 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 10 กิโลกรัม/ไร่ ซึ่งเขตศักยภาพการผลิตข้าวจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนนทบุรี บางกรวย บางใหญ่ บางบัวทอง ไทรน้อย และปากเกร็ด รวม 52 ตำบล ตามลักษณะภูมิศาสตร์ของจังหวัดนนทบุรี มีแม่น้ำเจ้าพระยา แบ่งพื้นที่ของจังหวัดออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดนนทบุรี มากกว่าร้อยละ 90 อยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ทำนาประมาณร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมด บริเวณอำเภอไทรน้อย บางใหญ่ และบางบัวทอง รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล เนื่องจากพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำพอเพียงต่อการเพาะปลูก และจังหวัดนนทบุรียังมีพื้นที่ดินที่เหมาะสมต่อการปลูกข้าว ระดับที่ 1 คือ มีผลผลิตมากกว่า 550 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งเป็นระดับสูงสุด (กิ่งแก้ว คุณเขต และคณะ, 2550)

สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรีนั้นมีวิสาหกิจชุมชนที่รับผิดชอบในพื้นที่ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางกรวย อำเภอบางบัวทอง อำเภอไทรน้อย และอำเภอปากเกร็ด ในปี 2554 มีวิสาหกิจชุมชน จำนวน 364 แห่ง สมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 3,064 คน มีเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 2 แห่งสมาชิก 55 คน และในวิสาหกิจชุมชน จำนวน 364 แห่ง เป็นวิสาหกิจชุมชนข้าว 10 แห่ง กระจายตัวอยู่ในอำเภอบางใหญ่ 3 แห่ง อำเภอไทรน้อย 5 แห่ง และอำเภอบางบัวทอง 2 แห่ง (รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนนทบุรี, 2554) ซึ่งได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย ทั้งในรูปของการประชุมคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนจังหวัด ประชุมคณะอนุกรรมการวิสาหกิจชุมชนระดับจังหวัด ประชุมคณะอนุกรรมการระดับอำเภอ รวมทั้งประสานการทำงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในรูปของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายจังหวัดนนทบุรีโดยคัดเลือกจากคณะกรรมการในแต่ละอำเภามาเป็นคณะกรรมการระดับจังหวัด ซึ่งมีการคัดเลือกคณะกรรมการในการประชุมใหญ่สามัญวิสาหกิจชุมชนระดับจังหวัด และได้สนับสนุนด้านการตลาดแก่วิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย โดยจัดหาตลาด และจัดทำโครงการตลาดนัดวิสาหกิจชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรม และผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย (รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนนทบุรี, 2554) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวจังหวัดนนทบุรียังประสบปัญหา ได้แก่ ปัจจัยการผลิต การลดต้นทุนการผลิต พ่อค้าคนกลาง การจัดตลาดกลางแลกเปลี่ยนพันธ์ข้าว การผลิตเมล็ดพันธ์ข้าว (สัจจา บรรจงศิริและคณะ, 2554) จะเห็นได้ว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวประสบปัญหาการจัดการโซ่อุปทานตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำและเพื่อให้ปัญหาดังกล่าวลดลง

ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการวิจัยเรื่อง การปรับปรุงสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานของวิสาหกิจชุมชนข้าว ในจังหวัดนนทบุรี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านการตอบสนอง ด้านความยืดหยุ่น ด้านต้นทุน และด้านการจัดการสินทรัพย์ ในการปรับปรุงสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานของวิสาหกิจชุมชนข้าว ทั้ง 5 ด้าน จะสามารถช่วยลดปัญหาที่วิสาหกิจชุมชนข้าวประสบอยู่ได้ โดยทางผู้วิจัยจะศึกษาการดำเนินงานและปรับปรุงสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานของวิสาหกิจชุมชนข้าวที่ได้รับการประเมินผลลัพธ์การดำเนินงานในระดับปานกลางเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนข้าวนั้นมีผลลัพธ์การดำเนินงานที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการโซ่อุปทานตามองค์ประกอบ SCOR Model ของวิสาหกิจชุมชนข้าวในจังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อวัดและเปรียบเทียบสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนข้าวภายในจังหวัดนนทบุรี

3. เพื่อศึกษาผลของสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานต่อผลลัพธ์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนข้าวในจังหวัดนนทบุรี

สมมติฐาน

สมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานมีความสัมพันธ์ต่อผลลัพธ์การดำเนินงาน

ขอบเขตการวิจัย

1 ด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาการจัดการโซ่อุปทานตามองค์ประกอบ SCOR Model และวัดสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานของวิสาหกิจชุมชนข้าว และนำสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานที่วัดได้มาทำการเปรียบเทียบกันเอง ภายในวิสาหกิจชุมชนข้าว เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานของวิสาหกิจชุมชนข้าวในจังหวัดนนทบุรี

2 ด้านประชากร สำหรับประชากรเพื่อปรับปรุงสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทาน คือ วิสาหกิจชุมชนข้าว จากข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนนทบุรี ณ วันที่ 19 มีนาคม 2560 มีรายชื่อวิสาหกิจชุมชนข้าวที่ได้รับอนุมัติการจดทะเบียน 10 ราย ดังนี้

- วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตข้าวชุมชนตำบลบางคูรัด
- วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตข้าวชุมชนตำบลบางบัวทอง
- วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนตำบลบ้านใหม่
- วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรนาข้าวปลอดสารพิษ ตำบลบางใหญ่
- วิสาหกิจชุมชนศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านคลองฝรั่ง
- วิสาหกิจชุมชนศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านไทรใหญ่
- วิสาหกิจชุมชนบ้านข้าวหอม
- วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยบ้านคลองมะสง
- วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านนาหลวง
- วิสาหกิจชุมชนข้าวชุมชนตำบลบางแม่นาง

สำหรับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณมีรายละเอียดดังนี้

3. กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพ มีทั้งหมด 30 คน มีรายละเอียดดังนี้

1) กรรมการสมาชิกวิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตข้าวชุมชน ตำบลบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จำนวน 7 ท่าน

2) กรรมการสมาชิกวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชน ตำบลบ้านใหม่ อำเภอบางใหญ่ จำนวน 7 ท่าน

3) กรรมการสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านนาหลวง อำเภอไทรน้อย จำนวน 7 ท่าน

4) เกษตรอำเภอ อำเภอละ 1 คน จำนวน 3 อำเภอ คือ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ และอำเภอไทรน้อย

5) เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน อำเภอละ 1 คน จำนวน 3 อำเภอ คือ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ และอำเภอไทรน้อย

6) ผู้นำชุมชน อำเภอละ 1 คน จำนวน 3 อำเภอ คือ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ และอำเภอไทรน้อย

4. กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงปริมาณ

ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นส่วนของการเก็บแบบสอบถามเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยกลุ่มตัวอย่างมาจากสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนข้าว 3 แห่งได้แก่ วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตข้าวชุมชน ต.บางคูรัด อ.บางบัวทอง วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชน ต.บ้านใหม่ อ.บางใหญ่ และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านนาหลวง อ.ไทรน้อย แห่งละ 30 คน ดังนั้นรวมกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณเป็นจำนวน 90 คน สาเหตุที่เลือกเก็บแห่งละ 30 คน เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนจะต้องมีสมาชิกขั้นต่ำอย่างน้อย 30 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ/นิยามปฏิบัติการ

1. การจัดการโซ่อุปทาน หมายถึง กระบวนการจัดการเพื่อให้การไหลและเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทางเพิ่มคุณค่าและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

2. สมรรถนะการจัดการโซ่อุปทาน หมายถึง ความสามารถในการจัดการโซ่อุปทานตามองค์ประกอบของ SCOR Model ได้แก่ การวางแผน การจัดหาแหล่งวัตถุดิบ การผลิต การจัดส่ง และการส่ง-รับคืน

3. การวัดสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การวัดผลความสามารถในการจัดการโซ่อุปทานด้วยการใช้ตัวชี้วัดสมรรถนะของโซ่อุปทาน ตามหลักการของ SCOR Model 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านการตอบสนอง ด้านความยืดหยุ่น ด้านต้นทุน และด้านการจัดการสินทรัพย์ ซึ่งถูกกำหนดโดยกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สำนักโลจิสติกส์ แต่ละด้านสามารถนิยามศัพท์ได้ดังนี้

3.1 ความน่าเชื่อถือ หมายถึง ความสามารถในการส่งมอบผลิตภัณฑ์/บริการที่ถูกต้อง ถูกสถานที่ ถูกตัวผู้รับบริการ (ลูกค้า) ทันทเวลา สภาพบรรจุภัณฑ์เรียบร้อย, ปริมาณครบถ้วน ตลอดจนเอกสารการส่งมอบที่เกี่ยวข้องถูกต้องสมบูรณ์ โดยวัดผลจากการเติมเต็มคำสั่งซื้อที่สมบูรณ์

3.2 การตอบสนอง หมายถึง ระยะเวลา ความรวดเร็วในจัดหา จัดเตรียมสินค้าและบริการให้กับลูกค้าโดยวัดผลจากรอบเวลาของกิจกรรมในการเติมเต็มคำสั่งซื้อ

3.3 ความยืดหยุ่น หมายถึง ความสามารถที่จะรองรับต่อความผันแปรของความต้องการตลาด ทั้งการเพิ่ม หรือการลดปริมาณความต้องการภายในเวลาอันสั้นเป็นผลการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกที่อยู่เหนือการควบคุม เช่น ภัยธรรมชาติ ผู้ร่วมธุรกิจยกเลิกถอนตัวจากธุรกิจ เป็นต้น โดยวัดผลจากการปรับตัว และความยืดหยุ่นของซัพพลายเชนต้นน้ำและปลายน้ำ

3.4 ต้นทุน หมายถึง ต้นทุนการดำเนินการของระบบโซ่อุปทานวัดผลจากต้นทุนรวมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการ

3.5 การจัดการสินทรัพย์ หมายถึง ความสามารถของการบริหารสินทรัพย์ขององค์กรเพื่อให้บริการกับลูกค้า โดยวัดผลจากรอบเวลาในการหมุนเวียนเงินสด อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ถาวร และเงินลงทุน

4. ผลลัพธ์การดำเนินงาน หมายถึง ผลจากการดำเนินงานในด้านต่างๆ ที่สำคัญได้แก่ ผลลัพธ์ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชนข้าว ด้านคุณภาพสินค้า และบริการด้านประสิทธิภาพของการดำเนินงานและด้านพัฒนาวิสาหกิจชุมชนข้าว

5. วิสาหกิจชุมชนข้าว หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตและขายข้าว ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการผลิตและขายข้าว เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. วิสาหกิจชุมชนข้าว และสำนักงานเกษตรจังหวัดได้ตัวชี้วัดสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานของวิสาหกิจชุมชนข้าว ในจังหวัดนนทบุรี และสามารถนำตัวชี้วัดนี้ไปใช้เป็นเกณฑ์วัดผลการดำเนินงาน

2. สำนักงานเกษตรจังหวัดได้ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงสมรรถนะการจัดการโซ่อุปทานของวิสาหกิจชุมชนข้าวในจังหวัดนนทบุรี ได้อย่างถูกต้องตรงจุด และตัววิสาหกิจชุมชนเองสามารถนำแนวทางไปปรับปรุงตนเองได้อีกทางหนึ่งด้วย